

okullarda Rusça öğrenimi mecburi tutulmuş, ertesi yıl Duşanbe'de ilk tıp fakültesi öğrenime başlamıştır. Son verilere göre ülkede okur yazarlık oranı % 99'dur ve Sovyetler Birliği zamanında belirlenmiş eğitim politikası yürütülmektedir. Ülke nüfusunun % 70'inin otuz yaşın altında olması ve iç savaş sırasında eğitim kurumlarının büyük zarar görmesi sebebiyle bütçeden eğitime fazla pay ayrılmaktadır. Tacikistan'ın en önemli yüksek öğrenim kurumlarından biri Tacikistan Bilimler Akademisi'dir ve on sekiz enstitüyü barındırmaktadır. Akademinin El Yazmaları Enstitüsü'nde 13.000 el yazması eser bulunmaktadır. Tacikistan'da otuz üç yüksek öğrenim kurumu vardır ve öğrenim dili yüksek oranda Rusça'dır. Duşanbe, Hucend, Rus-Tacik (Slavyan) ve Teknoloji üniversiteleri, İşletme, Hukuk, Devlet Sanat enstitüleri ülkedeki yüksek öğretim kurumlarının en meşhurlarıdır.

Dimî Hayat. İslâm dini Tacikistan topraklarına VII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Araplar vasıtasıyla girmiş ve IX. yüzyılda Sâmânîler döneminde yaygın hale gelmiştir. Tacikler'in % 95'i müslümandır ve büyük çoğunluğu Hanefî mezhebine mensuptur. Dağlık Bedahşan bölgesinde yaşayan yaklaşık 300.000 kişi İsmâîlî'dir. Ülkede 2800 civarında cami ve mescid bulunmaktadır. Duşanbe'deki Mevlânâ Yâkub ve Hucend'deki Şeyh Muslihudin camileri Tacikistan'ın en büyük camileridir. Ülkedeki yirmi medresede imam-hatip yetiştirilmektedir. Duşanbe'deki İmam Tirmizî Üniversitesi 1990 yılında faaliyete geçmiştir ve ülkedeki tek İslâmî yüksek okuldur. İran, Mısır, Türkiye, Pakistan ve çeşitli Arap ülkelerinde 1000 civarında Tacik genci İslâmî eğitim almaktadır. Müftülük iç savaştan sonra kapatılmış, yerine İslâm Merkezi adlı bir teşkilât kurulmuştur. Tacikistan'da müslümanlar dışında Pravslavyanlar, Katolikler, Lutheranlar, yahudiler, Bahaîler, Krişnalar ve Budistler vardır.

Komünizm döneminde dine karşı başlatılan savaş sırasında müslümanlar ibadetlerini çoğu zaman gizlice yapmışlar, medreseler kapatıldığı için çocuklar din derslerini dedelerinden ve babalarından öğrenmek zorunda kalmışlardır. Şehirlerde ve köylerdeki camiler kapatılmışsa da nüfusun büyük kısmının köylerde yaşaması ve ülkenin çok dağlık olması sebebiyle İslâmîyet Sovyet döneminde de bu kesimlerde varlığını sürdürmüştür. Sovyet devrinde sadece on yedi cami ibadete açıldı ve bunlarda görev yapan molla-

lar Buhara'daki Mîr Arap Medresesi, Taşkent İslâm Üniversitesi ve Arap ülkelerindeki ilâhiyat fakültelerinde okuyordu. Aynı devirde imamlar, İşân ve müderrisler toplumun asalakları olarak nitelendirilerek idam edilmiş ya da Sibiry'a'daki çalışma kamplarına gönderilmiştir. Tacikistan, özellikle Stalin zamanında başta din âlimleri olmak üzere aydınlarla karşı yürütülen imha siyaseti hakkında araştırmaların yapılmasına izin verilmeyen ülkelerden biridir.

İran İslâm Devrimi ve Afganistan'da Sovyet ordusuna karşı yürütülen cihad hareketinden etkilenen Tacik gençleri Said Abdullah Nûri öncülüğünde 1978 yılından itibaren dinî örgütlenme içine girmiş, 1985-1987 yılları arasında yürütülen soruşturmalar çerçevesinde bu hareketin yirmi dört lideri çeşitli hapis cezalarına çarptırılmıştır. 1980'den başlayarak camiler gayri resmî olarak açılmaya ve mollalar evlerinde faaliyet göstermeye başlamıştır. 1991'de ülkede 130 büyük cami, 2000 civarında köy camisi ve mescid ibadete açılmıştır; ayrıca 150 medresede din dersleri veriliyordu. Tacikler arasında İşânlık geleneği yaygındır ve Nakşibendî tarikatı en yaygın tarikattır. İşân Turadjon'un komünizm döneminde 1000 civarında müridi olduğu belirtilmektedir. Kûlâb bölgesinde Şeyh Emîr-i Kebîr Hemedânî (ö. 786/1385), Gissar vadisinde Mevlânâ Ya'kûb-i Çerhî (ö. 851/1447), Leninâbâd bölgesinde Şeyh Muslihudin (XVII. yüzyıl) ve Yavan bozkırında Domullo Kiliçali (XVIII. yüzyıl) müslümanların sıkça ziyaret ettiği türbelerdir. Tacikistan müslümanları arasında kendi fikirlerini yaymak için büyük bir uğraş veren Özbekistan İslâmî Diriliş Hareketi, Hizbü't-tahrîr, Selefiyye ve Cemâat-i Tebliğ gruplarının faaliyetleri yasaklanmış, 2009 yılında bu cemaatin bazı üyeleri tutuklanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Zeki Velidî Togan, *Hüdayar Hanın Sonki Günleri*, Kazan 1915, s. 1-32; a.m.f., *Hâtralar*, İstanbul 1969, s. 366-377; a.m.f., *Bugünkü Türkîli Türkistan ve Yakın Tarihi*, İstanbul 1981, s. 86-106; B. G. Gafurov, *İstoriya Tacjikskogo Naroda*, Moskva 1955, s. 452-477; a.m.f., *Tadjiki Drevneyşaya, Drevniyaya i Srednevekovaya Istoriya*, Duşanbe 1989, s. 5-38; A. Maniyazov – M. İ. Levin, *Pisateli Tacjikistana*, Duşanbe 1981, tür.yer.; İbrahim Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü*, İstanbul 1984, s. 141-156; R. Musulmankulov, *Persidsko-Tadjikskaya Klassiçeskaya Poetika (X-XV)*, Moskva 1989, s. 38-40; D. İsfandiyyerov, "Tadjiki Afganistana", *Tadjikistan v ogne* (haz. A. Rudenko – A. Sorokin), Duşanbe 1993, s. 9-14; Adil Hikmet Bey, *Aşyada Beş Türk* (haz. Yusuf Gedikli), İstanbul 1998, s. 190-226; J. P. Roux, *Orta Asya: Tarih ve Uygartık* (trc. Lale Arslan), İstanbul

1999, s. 178-193, 273-290; G. H. Haydarov, *İstoriya Tacjikskogo Naroda: XX vek*, Hudjand 2001, s. 342-390; *Ejegovnik Respubliki Tacjikistan*, Duşanbe 2004; Shinjo İdo, *Tacikçe Dilbilgisi*, İstanbul 2006, s. 7-9; N. B. Hotamov, *Sotsialno Ekonomičeskie Preobrazovaniya Respubliki Tacjikistan v Period Suvereniteta (1991-2006)*, Duşanbe 2008, s. 1-170, 247-262; *TİKA 2008 Yılı Faaliyet Raporu*, Ankara 2009, s. 40-44; Yu. Gankovskiy, "Personaji s Toy Storoni, Enver-Paşa Sredi Basmacıy", *Aziya i Afrika*, sy. 5, Moskva 1994, s. 59-61; M. Haydarova, "Bağımsızlık Sonrası Tacikistan", *BTTD*, sy 23 (1998), s. 92-95; V. F. Büchner, "Sâmânîler", *İA*, X, 140-143; D. P. Pulatov, "Tadjikskaya Sovetskaya Sostsialistiçeskaya Respublika, İstoriceskiy Oçerk", *BSE*, XXV, 172-177; K. Ş. Djuraev – D. P. Pulatov, "Tadjikskaya Sovetskaya Sostsialistiçeskaya Respublika, Narodnoe Hozyaystvo", a.e., XXV, 179-182; M. S. Asimov – N. N. Negmatov, "Tadjikskaya Sovetskaya Sostsialistiçeskaya Respublika, Hudojestvennaya Samodeyatelnost", a.e., XXV, 183-186; R. Hadizade, "Tadjikskaya Sovetskaya Sostsialistiçeskaya Respublika, Literatura", a.e., XXV, 189-191; L. S. Ayni v.dğr., "Tadjikskaya Sovetskaya Sostsialistiçeskaya Respublika, Arhitektura İzobrazitelnoe i Dekarativno-Priladnoe İskusstvo", a.e., XXV, 191-194; N. H. Nurdjanov, "Tadjikskaya Sovetskaya Sostsialistiçeskaya Respublika, Dramatiçeskiy Teatr", a.e., XXV, 196; A. A. Kerimova, "Tadjikskiy Yazık", a.e., XXV, 198.

İSMAIL TÜRKÖĞLU

TACİKLER

Orta Asya'da yaşayan yerli topluluklardan biri.

Kendilerini Tacik diye adlandıran Tacikler'in büyük çoğunluğu anavatanları olan Mâverâünnehir'de ve Horasan'da; Tacikistan, Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Kazakistan, Afganistan, İran, Hindistan, Pakistan, Çin ve Rusya Federasyonu gibi ülkelerde yaşamaktadır. Tacik kelimesi tarihte çeşitli kavimler için kullanılmıştır. Önceleri Araplar için Tacik denilirken sonraları Acemler Tacik olarak adlandırılmıştır. *Divânü Lugâti't-Türk'te* ve *Kutadgu Bilig'de* Tacik "İranlı" mânâsındadır (*İA*, XI, 616). V. V. Barthold, Tacik kelimesinin bir Arap kabilesinin adı olan Tay'dan geldiğini ileri sürer. İran tarihi uzmanı H. Ritter ise Tacik soyunun ve Tacik kelimesinin farklı yönlerini ortaya koymaktadır. Ona göre milâttan önce 301-122 yıllarına ait *Tan-Kiao* adlı Çince yazılı kaynaklarda Ti-odji ismiyle Tacikler hakkında bilgiler yer almaktadır ve Tacikler'in kökü milâttan evvel birkaç binyıl öncesine kadar gitmektedir. Tacikler'le ilgili en önemli araştırmacılarından biri olan Sadreddin Aynî, Tacik kelimesinin etimolojisi hakkında Arapça ve Farsça yazılmış Ortaçağ kaynaklarına dayanarak bunun, VIII. yüzyıldan itibaren Or-

ta Asya ve Horasan'da tarihin en eski dönemlerinden beri yaşayan ve Farsça konuşan halkın adı olduğunu ve Eskiçağ'lardan beri kullanıldığını belirtir. Aynı'ye göre Tacik adı "toc" kelimesinden türemiştir (< toc + i + k). Tacikler arasında özellikle dağlık kesimlerde bu kökten türetilmiş Tocak, Tociddin, Tocbaht, Tockurbon gibi isimlerin yaygın olduğu görülmektedir. S. Aynî'nin bu fikri M. S. Andreev, S. Nefisî, A. A. Semenov, Babacan G. Gafurov, A. M. Mirzoev ve Ritter gibi bilim adamlarınca desteklenmiştir. Barthold ise gerek dil açısından gerekse tarihî sebeplerden dolayı Tacik adının toc kelimesinden türediği görüşünü reddetmektedir. Diğer bir görüşe göre Tacik adı Araplar'ın Orta Asya'ya gelişi ve Türk-Moğol boylarının bölgeyi istilasından sonra ortaya çıkmıştır. Türk-Moğol beyleri Arap olduğunu düşündükleri kimseleri Tacik veya Tazi diye adlandırmıştır. Günümüzde Tacik adı hakkında bilim adamları arasında ortak bir görüş yoksa da Tacik adının toc'dan geldiği genel kabul görmüş olup Tacikistan'ın başşehri Duşanbe'ye 1997 yılında dikilen Sâmnî Hükûmdarı İsmâil b. Ahmed'in heykelinin başına zikzaklı bir taç konulması Tacik adının toc'dan geldiğini destekler niteliktedir.

Tacikler, Sâmnî Devleti'nin ortadan kalkmasından (1005) sonra bir daha kendi devletlerini kuramadılar. Orta Asya'da Türk-Moğol devletlerinin egemenliği altında ve onların belirlediği alanlarda yaşamak zorunda kaldılar. Şeybânîler'in yıkılışının (1599) ardından XIX. yüzyılın ortalarına kadar Hîve-Hokand hanlıkları ve Buhara Emirliği'nin hâkimiyeti altında bulunan Tacikler, Buhara Emirliği dışındaki Türkistan topraklarının Rusya İmparatorluğu'na dahil edilmesiyle Rusya'ya bağlandılar. Rusya'da 1897'de yapılan nüfus sayımında Türkistan'daki Tacikler'in 519.200 kişi olduğu belirtilmiştir. Bunların 217.000'i Semerkant'ta, 172.000'i Fergana'da, 130.000'i Sirderya'da yaşıyordu. Bu dönemde Buhara Emirliği'nde yaşayanlarla birlikte Türkistan'da 1.890.000 Tacik'in bulunduğu zikredilmektedir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nde 1970'te yapılan nüfus sayımına göre Tacikler'in toplam sayısı 2.136.000 idi. 1.630.000'i Tacikistan'da, 449.000'i Özbekistan'da (Surhanderya, Kaşkaderya, Fergana, Endican, Nemengan, Semerkant ve Buhara bölgelerinde), 22.000'i Kırgızistan'da (Leylek bölgesinde), 10.000'i Güney Kazakistan'da ve 25.000'i Rusya'nın diğer cumhuriyetlerinde yaşıyordu. Bu dönemde İran'da 55.000 civarında Tacik'in olduğu tahmin ediliyordu.

Afganistan'da Tacikistan'daki Tacikler'den daha fazla Tacik bulunmaktadır. Afganistan nüfusunun % 27'sini oluşturan Tacikler'in sayısı 9 milyon civarındadır ve ülkenin kuzeyinde (Bedahşan, Tahar, Kunduz, Mezârîşerif, Samangan ve Belh bölgelerinde), merkezî kısmında (Parvan, Bomian, Gur, Herat ve Kâbil bölgelerinde) ve güneydoğusunda (Kandehar, Paktiya, Farah, Logar) yaşamaktadır. Afganistan'ın ikinci resmî dili Tacikçe'dir; Tacikler ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik hayatında önemli bir yere sahiptir. 1992 yılında Afganistan'daki yazarların ve gazetecilerin çoğu Tacik'ti. Afganistan'daki iç savaş sırasında ismi öne çıkan Ahmed Şah Mesud da Tacik kökenlidir. Afganistan'ın Sovyetler tarafından işgali ve daha sonra başlayan iç savaş sürecinde, Tacikistan'daki iç savaşta (1992-1997) yüz binlerce insan iki ülke arasında yer değiştirdi. 1980-1997 yılları arasında genç nüfus göçe tâbi tutuldu.

Günümüzde Tacikistan'da mevcut Tacikler'in sayısı 5-6 milyon civarındadır ve Orta Asya'da nüfusu en hızlı artan topluluklardan biridir. Tacikistan nüfusunun % 70'e yakın bölümü kırsal kesimde kışlak denilen köylerde yaşamaktadır, bu bölgelerde nüfus artışı çok fazladır. Nüfusun artışı Afganistan'dan göç edenlerin de önemli etkisi vardır. Afganistan, Özbekistan ve İran'da yaşayanların toplam sayısının 11-12 milyon olduğu hesaba katılırsa bütün Tacik nüfusunun 17-18 milyona ulaştığı söylenebilir. Ayrıca Avrupa, Afrika ve Amerika'daki değişik devletlerde 40-50.000 civarında Tacik yaşamaktadır. Çin, Hindistan ve Pakistan'da mevcut Tacikler hakkında fazla bilgi yoksa da Afganistan'daki iç savaş sırasında binlerce Tacik'in Pakistan'a sığındığı bilinmektedir. Tacikler'in % 85'i Sünnî, % 5'i Şîî, % 5'i İsmâîlî'dir. İsmâîlîler Pamir bölgesinde yaşamaktadır. Tacikler'in Rusya'nın tebaası haline gelmesinden sonra Rus bilim adamları Tacikler'in tarihi, dili, edebiyatı ve etnografyası üzerine 1872'den itibaren araştırma yapmaya başladılar. Tacik tarihiyle ilgili araştırma yapan bilim adamları arasında A. B. Bunyakovskiy, N. Koldevin, F. W. Radloff, A. F. Middendorf, V. V. Nalivkin, I. L. Yavorskiy, N. Pavlov, V. L. Vyatkin, A. Vámbéry, A. I. Kuropatkin, V. I. Masalskiy, N. V. Hanikov, A. A. Semenov, A. Serebrenikov, K. I. Bogdanoviç, A. Polovtsev, I. Zarubin, R. N. Fray, V. V. Barthold önde gelen isimlerdir.

Rusya'da 1905 yılından sonra basın alanındaki özgürlükten Tacikler de faydalan-

dı. Bu dönemde *Buhârâ-i Şerîf*, *Şûrâ-yi İnkılâb*, *Zarafşan*, *Ovozi Tocik* gibi gazete ve dergiler çıktı. Bunlarda F. Hocaev, Sadreddin Aynî, A. Muhiddinov, S. Alizoda, T. Zehnî, A. Sattor, M. H. Hudjand, A. İsmoilzoda gibi aydınlar Tacik tarihi ve kültürü hakkında makaleler yazdı. 1925'te Taşkent'te V. V. Barthold, M. S. Andreev gibi Tacik uzmanlarının makalelerinin yer aldığı *Tacikistan* isimli bir almanak yayımlandı. 1947 yılında Babacan Gafurov, *Krattaya istoriya tadjikskogo naroda* (Tacik halkının kısa tarihi) isimli ilk monografiyi Tacikçe yazdı. Bu monografi daha sonraki yıllarda Tacikçe ve Rusça tekrar basıldı. Sovyetler Birliği döneminde Rusya Bilimler Akademisi, Tacikler hakkında N. A. Kisljakov, A. F. Monogarov, N. N. Negmatov gibi bilim adamlarının makale ve eserlerini Rusça ve Tacikçe yayımladı. Tacikler'le ilgili önemli araştırmacılardan biri olan Babacan Gafurov'un 1917 yılına kadarki Tacik tarihini anlatan *Tacikler* adlı eseri birçok defa basılmış olup günümüzde en önemli kaynaklardan biri olarak kabul edilmektedir.

9 Eylül 1992 tarihinde Tacikistan'ın başşehri Duşanbe'de çeşitli ülkelerde yaşayan Tacikler'in katılımıyla ilk defa "Tacik dünyası" toplantısı yapıldı. 1994 yılından itibaren Tacik dünyası tarihi dersleri Tacik Millî Üniversitesi, Rus-Tacik Üniversitesi (Slavyan Üniversitesi), Hogor, Kulyab ve Kurgantepe üniversitelerinde öğretilmeye başlandı. 1992'den sonra milliyetçi Tacik bilim adamlarının yazdığı eserlerde yaklaşık 900 yıl çeşitli Türk devletlerinin egemenliğinde yaşayan Tacik toplumunun gelişmediği ve asimile edildiği ileri sürülse de (1905 sonrası pantürkizm ve panislâmizm etkisi abartılı biçimde dile getirilmektedir) bu konuda objektif bir araştırma yapılmadı. Ayrıca kaynaklarda Tacikler tarafından asimile edilmiş Türk ve Arap toplulukları hakkında hiçbir bilgi yoktur. 1924'te Tacikistan'ın güney bölgelerinde (Duşanbe, Kulyab, Hovaling, Şerabad, Baysun, Tangan, Kâfirmihân) yaşayan ve kendilerini Türk (23.212 kişi), Türk-Karluk (7238 kişi) olarak adlandıran (Karmışeva, s. 72-78), Türkçe ve Tacikçe konuşan etnik gruplar hakkında bugün resmî bir bilgi bulunmamaktadır. Muhtemelen bunların sayısı günümüzde 200.000 dolayındadır.

BİBLİYOGRAFYA :

A. Djalilov, *İz istorii kulturnoy jizni tadjikskogo naroda*, Düşenbe 1973, s. 1-29; B. H. Karmışeva, *Oçerki etniçeskoj istorii yujnih rayonov Tadjikistana i Uzbekistana*, Moskova 1976, s. 29-66, 72-78; B. G. Gafurov, *Tadjikî drevnejša-*

ya, *drevniyaya i srednevekovaya istoriya*, Düşenbe 1989, s. 1-120; D. İsfandiyerov, "Tadjiki Afganistana", *Tadjikistan v ogne* (haz. A. Rudenko – A. Sorokin), Düşenbe 1993, s. 9-14; B. M. Babahanoviç, *İstoriya tadjikov mira*, Düşenbe 2005, s. 12-36; R. Masov, *Tadjiki istoriya natsionalnaya tragedii*, Düşenbe 2008, s. 252-272; W. Barthold, "Tadjiki istoriceskiy очерк", *Soçineniya*, II, Moskova 1963, s. 451-468; a.m.f., "Tadjik", *İA*, XI, 616-617; N. A. Kislyakov, "Tadjiki", *BSE*, XXV, 169.

İSMAİL TÜRKÖĞLÜ

TÂCİYYE

(التاجية)

Nakşibendiyye-Ahrâriyye tarikatının

Tâceddin b. Zekeriyâ'ya

(ö. 1050/1640)

nisbet edilen bir kolu

(bk. TÂCEDDİN b. ZEKERİYYÂ).

TÂCİZÂDE CÂFER ÇELEBİ

(ö. 921/1515)

Osmanlı şairi,
münşi ve devlet adamı.

Ailesi hakkında bilgi veren tek kaynak olan Hüseyin Hüsameddin'in *Nişancılar Durağı* adlı eserine göre (s. 68) 856 Şâbanında (Ağustos 1452) Amasya'da doğdu. Yine aynı esere göre (s. 68-73) Câfer Çelebi, "Tâci Beğ demekle meşhur olan Kefe Beğlerbeğisi Hacı Beğzâde Tâceddin İbrâhim Paşa b. Safiyyüddin Mustafa Çelebi b. Gâzî Mehmed Beğ b. eş-Şeyh Alâeddin Ali b. İbrâhim mahdûmu"dur. Bu şecerede adı geçen kişilere dair diğer kaynaklarda bilgi yoktur. Tarihi bakımından itibar edilebilecek, hakkında bilgi bulunan yegâne kişi babası Tâci Bey'dir. Latîfi (*Tezkire*, s. 198) ve Âşık Çelebi'ye (*Meşâirü's-suarâ*, vr. 60^a) göre şair, münşi ve hattat olan Tâci Bey, Amasya'da Şehzade Bayezid'in defterdarı olarak hizmet etmiş ve Amasya seraskerliği görevinde bulunmuştur. Ancak tezkirelerde nakledilen birkaç beyitle Ömer b. Mezd'in *Mecmûatü'n-nezâir*'indeki (s. 96) bir gazeli dışında günümüze hiçbir manzum eseri ulaşmamıştır. Tâci Bey'in ölüm tarihi, oğlu Sâdi Çelebi'nin *Münşeât*'inin sonunda yer alan (s. 68-69) dört ayrı tarih mısraında 890 (1485) şeklinde tesbit edilmiştir. Kâtib Çelebi, *Sülle-mü'l-vüsûl*'de (s. 365) Tâci Bey'in ölümünün bu yılın muharrem ayında elli dört yaşının üstünde iken vuku bulduğunu söyler ki bu onun doğum tarihinin 836 (1432-33) olduğunu gösterir. Câfer Çelebi ilk derslerini Amasya'da Şeyhizâde Abdi, Muîdzâde Muhyiddin Mehmed ve Horasânizâde Sey-

yid Abdullah Çelebi'den aldı. Daha ileri düzeyde bir eğitim için Bursa'ya gitti. Taşköprizâde'ye göre Hacıhasanzâde, Kastallânî Hatibzâde Muhyiddin Efendi ve Hocazâde'nin derslerine katıldı. Hacı Hasanzâde'den mülâzım oldu (*eş-Şekâ'ik*, s. 324). İlk defa Simav'da bir medreseye tayin edildi, daha sonra orada kadı olarak görev yaptı. Mecdî onun Simav'da cami yaptırdığından bahseder (*Şekâik Tercümesi*, s. 337). Bir vakıf defterindeki kayıtlara göre (İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet, nr. 0.91, s. 213, 217, 220, 225, 862) Zilkade 894 – Cemâziyelevvel 897 (Ekim 1489 – Mart 1492) tarihleri arasında Edirne'deki Beyazıt (II) İmareti vakfının mütevelliliğini yürüttü. Muhtemelen bu görevi esnasında Edirne'deki mektebini yaptırdı. 899'da (1493-94) İstanbul'a Mahmud Çelebi Medresesi'ne tayin edildi. 903'te (1497) Dîvân-ı Hümâyun'a nişancı oldu. Selefleri defterdarların altında iken kendisi derece itibarıyla defterdarın üzerinde bir mevki aldı. Ramazan 905 – Muharrem 906'da (Nisan-Ağustos 1500) Modon ve Koron seferine katıldı. Divanındaki bir kasidede Modon'un fethi ayrıntılı biçimde tasvir edilir (Erünsal, s. 83). Bu sefere dair kardeşi Sâdi Çelebi'nin *Münşeât*'inde yer alan (s. 45-48) ve Modon'dan Bursa'ya gönderilen fetihnâme'yi de kendisi yazmıştır (Muharrem 906 / Ağustos 1500).

II. Bayezid döneminin sonlarına kadar adı önemli herhangi bir hadiseyle ilgili olarak zikredilmeyen Câfer Çelebi'nin bazı faaliyetlerini II. Bayezid devrine ait bir in'âmât defterindeki kayıtlardan takip etmek mümkündür. Buna göre divan kitabesinde çığır açmış, tuğraî ve divanî yazılarını ıslah etmiş, siyâkat yazısı onun kalemîyle gelişme göstermiştir. 13 Rebülâhîr 909 (5 Ekim 1503) tarihinde yazdığı bir kasidenin takdimi dolayısıyla II. Bayezid'den bir hediye almış ve 23 Cemâziyelâhîr 909'da (13 Aralık 1503) Mısır sultanına gönderilmek üzere kaleme aldığı nâme sebebiyle ödüllendirilmiştir. 5 Şâban 909 (23 Ocak 1504) ve 7 Receb 910 (14 Aralık 1504) tarihlerinde de hediye aldığı kaydedilmiş, fakat sebebi açıklanmamıştır. 7 Muharrem 911'de (10 Haziran 1505) sunduğu kaside dolayısıyla kendisine 10.000 akçe verilmiştir. Bunların dışında defterdeki dört ayrı kayıt sebebi zikredilmeden sultanın ihsanına nâil olmasıyla ilgilidir (*İn'âmât Defteri*, s. 16, 25, 32, 134, 262, 282, 318, 419). Başbakanlık Arşivi'ndeki 20 numaralı Tapu defterinde (s. 45) Hasan Fakih Çiftliği'nin 6 Rebülâhîr 910'da (16 Eylül 1504) Dâvud Paşa'ya temlik

edildiğine dair Câfer Çelebi'nin el yazısıyla bir derkenar kaydı mevcuttur. 896 Zilkadesinde (Eylül 1491) II. Bayezid'in, kızı Şah Sultan'a verdiği köyleri de bu defterde kaydetmiştir (s. 183, 218-219). Yine aynı defterde (s. 46) 912 Şâbanında (Aralık 1506) Edirne yakınındaki Keşenlü köyünün sultan tarafından Şehzade Mustafa'nın kızı Hânî Hatun'a temlik edildiğine dair Câfer Çelebi'nin el yazısıyla bir kayıt bulunmaktadır. Daha sonraki yıllarda Câfer Çelebi'nin sunduğu iki kaside, Mısır sultanına yazdığı iki mektup, oğlunun sünnet merasimi ve Şehzade Mahmud'un ölümü üzerine yaptığı tâziye dolayısıyla II. Bayezid'in in'âmılarına nâil olduğu anlaşılmaktadır (*a.g.e.*, s. 236, 351, 366, 402). II. Bayezid döneminin sonlarına doğru şehzadeler arasında cereyan eden taht mücadelesinde Câfer Çelebi, Şehzade Ahmed'i desteklemiştir. Bu konuda yazdığı bir kasidede (Erünsal, s. 158) Şehzade Ahmed'den "vâris-i mülk" diye bahsetmiş ve onun geleceğin sultanı olacağını ümit ettiğini belirtmiştir.

II. Bayezid'in Şehzade Ahmed lehine saltanatı bırakmayı düşündüğü bir dönemde Şehzade Selim'i destekleyen yenîçeriler, bunun önüne geçmek için 27 Cemâziyelâhîr 917 (21 Eylül 1511) tarihinde Şehzade Ahmed taraftarı olan yüksek mevki sahibi kimselerin evlerine saldırıp yağmaladığında Câfer Çelebi'nin canını güçlüğüle kurtardığı söylenir (Hoca Sâdeddin, s. 190-191). Bu isyanın ardından II. Bayezid, yenîçerilerin istekleri doğrultusunda nişancı Câfer Çelebi'yle beraber Vezîriâzam Hersekzâde Ahmed Paşa, Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa ve Kazasker Müeyyedzâde Abdurrahman Çelebi'yi azletti ve Çandarlızâde İsa Çelebi'yi nişanlığa getirdi. Taşköprizâde'ye göre II. Bayezid, Câfer Çelebi'ye günlük 100 akçe emeklilik maaşı teklif etmiş de o bunu kabul etmedi (*eş-Şekâ'ik*, s. 324). 7 Safer 918 (24 Nisan 1512) tarihinde II. Bayezid oğlu Selim lehine tahttan çekildi. Câfer Çelebi, Selim'in cülusunu tebrik etmek için Farsça bir kaside sundu (Erünsal, s. 513-517). Ardından II. Bayezid doğum yeri olan Dimetoka'ya doğru yola çıktı, fakat Çorlu yakınındaki Abalar köyünde âniden vefat etti (5 Rebüllevvel 918 / 21 Mayıs 1512). Câfer Çelebi, bu vesileyle yazdığı mersiyede II. Bayezid'in tahttan çekilmekten duyduğu üzüntüye ve içinde bulunduğu acı duruma hayıflanmasına atıfta bulunur (*a.g.e.*, s. 179-185). Mersiyenin sonunda bu tür kasidelerde mütat olan yeni sultana dua bölümünün yer almaması dikkat çekmektedir.